

Спеціалізованій вченій раді

К 26.133.01 у Київському університеті

імені Бориса Грінченка

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора,
дійсного члена НАПН України, академіка-секретаря Відділення професійної
освіти і освіти дорослих НАПН України Ничкало Неллі Григорівни
на дисертацію Гаврилюк Анни Віталіївни

“Тенденції розвитку класичних університетів Німеччини”, поданої
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

В умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів якість освіти стає ключовою умовою формування національної еліти, яка помітно впливає на соціально-культурний розвиток Української держави. Поряд з іншими напрямками європейської інтеграції (політичним, економічним, правовим) особливу роль відіграє соціально-економічний і освітньо-науковий розвиток, що передбачає впровадження європейських норм і стандартів в освіті та науці з урахуванням світового досвіду, а також національних здобутків у галузі освіти і науки в країнах Європейського Союзу.

У Національній доктрині розвитку освіти (2002), Білій книзі національної освіти України та Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (за редакцією В. Г. Кременя, 2011), у Законах України “Про освіту” (1991), “Про вищу освіту” (1992, 2014), у багатьох національних програмах обґрунтовано прогностичні положення щодо формування національної еліти, що потребує реальних пріоритетів у державній політиці. У світовому досвіді саме університетська освіта стала міцним фундаментом формування інноваційного, конкурентоспроможного

фахівця, розвитку науки, впровадження результатів наукових досліджень у практику.

Вивчення світового досвіду університетської освіти та європейського досвіду реалізації положень Болонської декларації, особливостей її імплементації в країнах ЄС набуває особливого значення.

У цьому контексті тема дисертаційного дослідження А. В. Гаврилюк є надзвичайно актуальною. Адже зростання ролі університету як науково-дослідницького та культурно-просвітницького центру знань зумовлює необхідність вивчення історичного досвіду розвитку класичних університетів у розвинених країнах світу, їх ціннісно-цільових пріоритетів, організаційних структур, змісту, концептуальних підходів до розробки освітніх стандартів, впровадження інноваційних технологій. Виявлення прогресивних ідей зарубіжного досвіду розвитку університетської освіти, зокрема класичних університетів Німеччини, у процесі модернізації вищої освіти України, об'єктивний науковий аналіз сприятимуть обґрунтуванню теоретико-методологічних і законодавчих засад подальшого розвитку класичних університетів в нашій державі.

Науковий пошук з теми “Тенденції розвитку класичних університетів Німеччини” здійснювався відповідно до загальноуніверситетської теми науково-дослідної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка “Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатопрофільної університетської освіти” (державний реєстраційний номер 0110U006274).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації, та їх вірогідність забезпечується чіткістю окреслених кваліфікаційних ознак дослідження – метою, визначеними об'єктом і предметом дослідження; підтверджується коректністю постановки розглянутих завдань, обґрунтованістю вихідних положень: теоретико-методологічних засад та джерельної бази дослідження, добором комплексу дослідницьких методів, адекватних меті та завданням роботи. Так, з метою

систематизації та узагальнення документів і матеріалів, що мають історичне значення і вивчення стану досліджуваної проблеми використовувався порівняльно-історичний метод; з метою аналізу явищ і фактів, які вплинули на розвиток класичних університетів у НДР і ФРН, порівняння їх з українськими реаліями вищої школи використовувався порівняльний метод; з метою вивчення бібліотечних каталогів, фондів німецьких університетів використовувався пошуково-бібліографічний метод; з метою простеження розвитку університетської освіти Німеччини періоду 1945-2015 рр. – хронологічний метод; з метою уточнення особливостей функціонування класичних університетів Німеччини – емпіричні методи. Використані методи взаємодоповнювали один одного та уможливили комплексне вивчення досліджуваної проблеми.

Дисертація А. В. Гаврилюк має науково обґрунтовану структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки, в яких представлено 11 оригінальних документів і матеріалів.

Схарактеризуємо коротко зміст розділів. У першому розділі Анна Віталіївна Гаврилюк здійснила ґрунтовний аналіз проблеми дослідження в історико-педагогічному контексті. На основі систематизації термінологічного апарату дослідження нею уточнено зміст основних понять. Класичний університет у дисертації розглядається як заклад, що виконує роль універсального центру генерації знань, умінь і навичок, та є місцем для проведення наукових досліджень; інституція, яка забезпечує реалізацію концепції освіти впродовж життя (стор. 47-48 дисертації). Класичний університет Німеччини – як дослідницький заклад освіти, в діяльності якого органічно поєднується проведення наукових досліджень і викладання, що відповідає Гумбольдтській моделі університету (стор. 44-45 дисертації). Під реформуванням університетів Німеччини дослідниця розуміє процес змін і трансформацій університетської освіти на основі упровадження освітніх реформ у Німеччині на федеральному та національному рівнях (стор. 47 дисертації).

Із 106 університетів та інших вищих навчальних закладів, які функціонують у Німеччині, А. В. Гаврилюк виокремила 26 класичних університетів. В основу критеріїв такого визначення покладено академічні традиції, кількість студентів, починаючи з 60-х рр. XX ст., вагомість і масштабність наукових досліджень (стор. 48 дисертації, стор. 7 автореферату). Серед 26 класичних університетів особливу увагу приділено основним аспектам розвитку Лейпцизького, Грайфсвальдського, Галле-Віттенберзького та Гумбольдтського університету Берліна; Гейдельберзького, Кельнського, Мюнхенського та Трірського університетів (стор. 67 дисертації). В цьому аналізі враховувалися: рік заснування університету (найдавніші); кількість студентів; організаційні особливості, в організації в тому числі кількість іноземних студентів; а також особливості в організації наукової діяльності (наймасштабніші за проведенням наукових досліджень).

На нашу думку, значний науковий інтерес викликає зміст другого розділу. Адже саме в цьому розділі дисертанткою визначено й схарактеризовано періодизацію розвитку класичних університетів Німеччини; виокремлено тенденції їх розвитку. На основі аналізу особливостей розвитку класичних університетів А. В. Гаврилюк на належному рівні обґрунтовано авторську наукову позицію.

Третій розділ дисертації А. В. Гаврилюк присвячено аналізу доробку щодо можливостей імплементації досвіду Німеччини в умовах модернізації університетської освіти в Україні. Дисертанткою зроблено спробу здійснення порівняльного аналізу розвитку класичної університетської освіти в Україні і Німеччини. В основу порівняння покладено історичні, суспільно-політичні, соціально-економічні умови трансформації університетської освіти на законодавчому, стратегічному та організаційному рівнях. Такий підхід, на нашу думку, уможливорює виявлення особливостей розвитку класичних університетів в обох державах – Німеччині й Україні. Заслужовують позитивної оцінки авторські рекомендації щодо застосування в Україні

перспективних ідей досвіду Німеччини з реформування класичних університетів, в яких запропоновано системне проведення важливих заходів на стратегічному, організаційному та дослідницькому рівнях.

Зазначене дає підстави стверджувати, що автор володіє вміннями аналізувати й синтезувати науковий і практичний матеріал.

Як бачимо, зміст рукопису дисертації є науково обґрунтованим і логічно послідовним, відповідає темі, повністю розкриває сутність проблеми. Достатньо кваліфікований науковий стиль і переконливість свідчать про завершеність самостійного дослідження. Представлені в дисертації таблиці (14) розкривають і уточнюють оригінальний фактологічний матеріал. Робота містить словник іншомовних термінів і понять.

Науково-аналітичний підхід свідчить про глибоке розуміння дослідницею проблеми, знання оригінальної німецької та української джерельної бази. Аналізуючи джерельну базу дослідження, А. В. Гаврилюк виявила високий рівень наукової компетентності, коректність у використанні джерел, продемонструвала авторську точку зору, належну наукову і професійну етику під час аналізу поглядів інших дослідників.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, А. В. Гаврилюк вперше здійснила цілісне історико-педагогічне дослідження розвитку класичних університетів Німеччини у 1945-2015 рр. Автором виокремлено і схарактеризовано тенденції, котрі класифіковано за спільністю (загальні) – дотримання Гумбольдтівської моделі навчання, децентралізація університетської освіти, “масовізація” класичних університетів, доступність вищої освіти Німеччини, тісний зв’язок промисловості та проведення досліджень в університетах; відмінністю (специфічні) процесів – різні вектори розвитку класичних університетів НДР і ФРН.

Заслуговує позитивної оцінки теоретично обґрунтована періодизація розвитку класичних університетів Німеччини: I період (1945-1949 рр.) – відновлення діяльності класичних університетів у післявоєнний період; II період (1949-1990 рр.) – реформування системи університетської освіти

НДР і ФРН; III період (1990-2015 рр.) – розвиток класичних університетів об'єднаної Німеччини. Ми також позитивно оцінюємо уточнення змісту понять “класичний університет Німеччини”, “розвиток університетської освіти Німеччини”, “реформування університетів Німеччини” та запропоновані критерії виокремлення класичних університетів Німеччини серед загальної кількості університетів країни. У дослідженні подальшого розвитку набули історіографічний аналіз досліджуваної проблеми, що розширює можливості вивчення розвитку системи університетської освіти Німеччини; виявлення чинників, що впливали на становлення та розвиток класичних університетів Німеччини. Цінність результатів цього дослідження також полягає у введенні до наукового обігу й адаптації українською мовою невідомих і маловідомих німецькомовних джерел – 7.

Результати дослідження А. В. Гаврилюк мають незаперечне теоретичне і практичне значення. Вони є перспективними, можуть використовуватися науково-педагогічними працівниками вищої школи для опрацювання програм спецкурсів, підготовки підручників і навчальних посібників з порівняльної педагогіки, методичних рекомендацій, викладання курсів за вибором з історії педагогіки, порівняльної педагогіки, педагогіки вищої школи, а також у доопрацюванні пропозицій до проектів підзаконних актів та програмно-методичних матеріалів.

Основні наукові положення та практичні рекомендації дослідження обговорювалися на 9 наукових міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. За результатами дослідження дисертанткою опубліковано 22 одноосібних праці, в яких відображено основні положення та результати порівняльно-педагогічного наукового пошуку, а саме: 7 статей – у наукових фахових виданнях України (у тому числі 1 – в електронному науковому фаховому виданні), 1 – у науковому періодичному виданні іншої держави, 2 – у збірниках наукових праць, 12 – у збірниках матеріалів конференцій, що дозволяє дійти висновку щодо достатності оприлюднення

наукових положень, висновків і рекомендацій результатів наукового пошуку у друкованих виданнях.

А. В. Гаврилюк здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз наукових і документальних джерел з проблеми дослідження. Нею ґрунтовно опрацьовано 371 джерело, з яких – 207 німецькою мовою. Володіння німецькою та англійською мовами уможливило вивчення концепцій і праць зарубіжних дослідників із досліджуваної проблеми.

Загальні висновки відображають основні наукові результати наукового пошуку. Вони відзначаються вірогідністю та належним науковим обґрунтуванням. У них досить повно, послідовно, логічно й аргументовано узагальнено результати завершеного дослідження, а також схарактеризовано рекомендації щодо творчого використання його результатів, окреслено перспективи подальшого дослідження цієї проблеми. Дисертація оформлена відповідно до вимог, передбачених нормативними документами.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що автор володіє вміннями аналізувати й синтезувати науковий і практичний матеріал та формулювати теоретично і методологічно обґрунтовані висновки.

Автореферат повністю відповідає змісту дисертації, належним чином репрезентує її основні положення. Виклад проміжних і кінцевих результатів дослідження здійснено українською літературною мовою.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження А. В. Гаврилюк, оскільки одержані результати мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення, висловимо окремі зауваження та побажання:

1. З урахуванням результатів вивчення літературних і документальних джерел, міжнародних документів, нормативно-правової бази, покладених в основу розвитку системи університетської освіти Німеччини, дисертантка виявляє окремі суперечності. На нашу думку, недостатньо обґрунтованими є положення, покладені в основу другої і третьої суперечностей (між: ефективним запровадженням освітніх реформ у Німеччині та недосконалістю реалізації освітніх реформ у вітчизняній

практиці; наявністю позитивного досвіду розвитку і реформування класичних університетів Німеччини та недостатніми можливостями його використання в Україні (стор. 4 дисертації, стор. 1 автореферату).

2. Характеризуючи методи наукового пошуку, Анна Віталіївна Гаврилук не скористалася можливістю звернення до методів синхронічного і діяхронічного аналізу (за Я. Прухою), що широко використовуються у дослідженнях компаративістів західноєвропейських країн.
3. На нашу думку, не можна вважати вдалою назву першого розділу дисертації “Теоретичні та організаційні основи розвитку університетської освіти Німеччини”. Якщо з першою частиною назви (“теоретичні основи”) можна погодитися, то у другій частині цього формулювання мають бути представлені передусім законодавчі засади розвитку університетської освіти у Німеччини (а не “організаційні основи”).
4. Розділ 3 набув би більшої глибини, якби дисертантка серед класичних університетів України за критеріями, які використала для визначення класичних університетів Німеччини для детального вивчення, а саме: найдавніші за роком заснування, найбільші за кількістю студентів, у тому числі кількістю іноземних студентів, наймасштабніші за проведенням наукових досліджень, визначила також класичні університети України, які б відповідали цим критеріям. Такий підхід уможливив би порівняння особливостей розвитку класичних університетів обох країн, а також виявлення спільного і відмінного в цьому процесі.
5. Формулюючи рекомендації (розділ 3, підрозділ 2, стор. 153-161 дисертації) щодо використання в Україні перспективних ідей Німеччини з реформування класичних університетів, варто було б розширити рекомендації на дослідницькому рівні й розкрити можливі перспективи академічної співпраці окремих класичних університетів, а також шляхи підвищення академічної мобільності студентів і молодих науковців.
6. У дисертації та авторефераті недостатньо висвітлено результати критичного аналізу (авторська оцінка; свої міркування щодо причин

серйозних недоліків у розвитку університетської освіти майже за чверть віку незалежності України).

7. У рукописі дисертації та автореферату мають місце окремі неточності. Так, Н. Абашкіна (стор. 4 дисертації, стор. 1 автореферату), яка понад 30 років досліджувала проблеми становлення і розвитку професійної освіти, підготовки кваліфікованих робітників у дуальній системі Німеччини, віднесена до дослідників педагогічної освіти. Текст дисертації не позбавлений некоректних формулювань (наприклад, Болонська реформа).
8. У рукописі дисертації (стор. 213-215) дослідниця презентує програму дисципліни за вибором студентів за назвою “Історія класичної освіти Німеччини”. З урахуванням практичного значення результатів дослідження варто було б підготувати відповідний навчально-методичний комплекс для науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів України.
9. Висновки до розділів (стор.62-66, 128-132, 163-166) в цілому відображають основний зміст наукового пошуку й одержані результати. Водночас зазначимо, що було б доцільно більш чітко представити результати виконання конкретних завдань на різних дослідницьких етапах.

Викладені зауваження і побажання не знижують загальної позитивної оцінки науково-педагогічної праці А. В. Гаврилюк, її теоретичного і практичного значення. Вони не знижують вагомості наукового внеску дисертантки в педагогічну науку, особливо в порівняльну педагогіку.

Загальний висновок: дисертаційне дослідження “Тенденції розвитку класичних університетів Німеччини” є самостійно виконаним, завершеним, містить нові науково обґрунтовані результати, які мають важливе значення для подальшого розвитку загальної педагогіки та історії педагогіки. Дисертація відповідає вимогам п. 11, п. 12 та п. 13 “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

24.07.2013 року № 567, які висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор Анна Віталіївна Гаврилюк заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,

дійсний член НАПН України,

академік-секретар Відділення

професійної освіти

і освіти дорослих

НАПН України

Н. Г. Ничкало

Паспоручний підпис
стверджую
Начальник загального відділу
Національної академії педагогічних
наук України

